

Phá Vỡ Điểm Nghẽn: Thúc Đẩy Cam Kết Thị Trường Trước (AMC) Trong Thu Mua Vật Liệu Tái Chế

Báo cáo gốc: The Circulate Initiative
(09/2026)

Hỗ trợ bởi: Builders Vision Philanthropy

Soạn thảo & Tóm lược: GreenU

Ghi chú phát hành: Nội dung tiếng Việt được biên soạn, chọn lọc và tóm lược chuyên môn bởi GreenU nhằm phục vụ công tác nghiên cứu, tư vấn EPR và thúc đẩy chuỗi giá trị kinh tế tuần hoàn.

130 tr. tấn

Rác thải nhựa rò rỉ ra môi trường mỗi năm (dự kiến 280 tr. tấn vào 2040)

1.800+

Nhà máy tái chế mới (25.000 tấn/năm) cần xây để đáp ứng mục tiêu rPET toàn cầu

44%

Tỷ lệ bao bì mềm/đa lớp trong tổng rác bao bì (66,1 tr. tấn) nhưng rất ít tái chế

60%

Lượng nhựa thu gom toàn cầu nhờ 40 triệu lao động phi chính thức

1. TÓM TẮT TỔNG QUAN VÀ BỐI CẢNH THỰC TRẠNG

Báo cáo của **The Circulate Initiative (09/2026)** tập trung phân tích và giải quyết nghịch lý then chốt đang cản trở chuỗi giá trị tuần hoàn: khoảng cách cung – cầu đối với nhựa tái chế sau tiêu dùng (PCR) và các vật liệu thay thế bền vững. Hàng trăm tập đoàn đa quốc gia đã công bố cam kết tăng tỷ lệ hàm lượng tái chế nhằm đạt mục tiêu giảm phát thải và đón đầu các quy định pháp lý (như Trách nhiệm mở rộng của nhà sản xuất - EPR, quy định bắt buộc hàm lượng tái chế - RCMS). Tuy nhiên, nguồn cung hạt nhựa tái chế chất lượng cao, có giá cạnh tranh vẫn thiếu hụt trầm trọng.

Nghịch lý "con gà và quả trứng" (The Chicken-and-Egg Dilemma)

- Phía doanh nghiệp sử dụng nhựa (Brand owners & Converters):** Cần nguồn cung PCR đạt chuẩn an toàn thực phẩm, ổn định về số lượng và đồng nhất chất lượng với giá cả hợp lý để đưa vào dây chuyền sản xuất đại trà.
- Phía nhà tái chế và nhà đầu tư hạ tầng:** Không thể mạo hiểm vay vốn hàng chục triệu USD để đầu tư công nghệ tiên tiến hay mở rộng quy mô nếu chỉ dựa vào các tuyên bố cam kết tự nguyện không ràng buộc. Họ đòi hỏi các hợp đồng bao tiêu chắc chắn, có tính pháp lý và có thể thế chấp ngân hàng (bankable offtake agreements).

Biến động kinh tế vĩ mô và thách thức chuỗi cung ứng

Ngành tái chế toàn cầu đang chịu tác động tiêu cực từ tình trạng dư cung hóa dầu giá rẻ (đặc biệt từ sự mở rộng công suất tại Trung Quốc), khiến giá hạt nhựa nguyên sinh giảm sâu. Điển hình, tại Hoa Kỳ, khoảng 25% công suất tái chế rPET đã phải ngừng hoạt động trong giai đoạn 2024–2025; tại châu Âu, số lượng cơ sở tái chế đóng cửa tăng 50% vào năm 2025 do giá điện cao và cạnh tranh gay gắt từ hàng nhập khẩu giá rẻ. Dù các đợt căng thẳng địa chính trị đầu năm 2026 đẩy giá nguyên liệu thô tăng ngắn hạn, tính bất ổn vẫn khiến các thỏa thuận mua bán giao ngay (spot) hoặc liên kết chỉ số (index-linked) không tạo đủ niềm tin cho đầu tư dài hạn.

Góc nhìn chuỗi cung ứng có trách nhiệm (Responsible Sourcing)

Ở các nền kinh tế mới nổi (Đông Nam Á, Ấn Độ, Mỹ Latinh), khoảng **40 triệu lao động phi chính thức** đang thu gom 60% lượng rác nhựa toàn cầu. Một cơ chế thu mua thành công bắt buộc phải tích hợp tiêu chuẩn thu mua có trách nhiệm, cải thiện phúc lợi, bảo hiểm và thu nhập cho khối lao động này, tránh nguy cơ vi phạm nhân quyền và lao động trẻ em.

2. BÀY PHÁT HIỆN CỐT LÕI TỪ KHẢO SÁT THỰC ĐỊA CHUYÊN GIA

Dựa trên các cuộc phỏng vấn sâu với hơn 40 bên liên quan trọng yếu (nhãn hàng, nhà tái chế, tập đoàn hóa chất, quỹ đầu tư, tổ chức xã hội dân sự tại Bắc Mỹ, Châu Âu, Ấn Độ, Đông Nam Á và Châu Phi), báo cáo đúc kết 7 phát hiện chính:

- Áp lực thị trường bất ổn:** Tình trạng dư cung nhựa nguyên sinh khiến chi phí sản xuất nhựa tái chế nội địa tại Âu - Mỹ cao hơn hạt nguyên sinh, buộc các cơ sở phải thu hẹp quy mô hoặc đóng cửa.
- Khoảng cách giữa "Nói" và "Làm" (Say/Do gap):** Mặc dù cam kết ESG mạnh mẽ, bộ phận thu mua (Procurement) tại các tập đoàn vẫn bị ràng buộc bởi KPI chi phí và từ chối chi trả mức chênh lệch giá (green premium) cho PCR so với nguyên sinh.

3. **Đặc tính vật lý phức tạp của nhựa:** Khác với tín chỉ carbon hay chứng chỉ điện tái tạo (REC) vốn là thuộc tính trừu tượng (book-and-claim), hạt PCR đòi hỏi nhận hàng vật lý, thử nghiệm độ tương thích kỹ thuật, lưu kho, kiểm nghiệm an toàn thực phẩm và quản lý logistics phức tạp.
4. **AMC phù hợp nhất cho các phân khúc công nghệ phức tạp:** Các loại vật liệu khó tái chế cơ học (màng dẻo đa lớp, rác dệt may hỗn hợp) cần R&D lớn và vốn đầu tư cao rất phù hợp với AMC.
5. **AMC ít hữu dụng với các vật liệu đã thương mại hóa ổn định:** Đối với rPET và rHDPE dạng chai cứng, thị trường đã trưởng thành; điểm nghẽn nằm ở chênh lệch giá và kiểm soát tạp chất chứ không phải rủi ro phát triển công nghệ mới.
6. **Chính sách nhà nước giữ vai trò đòn bẩy kép:** Cần kết hợp hài hòa chính sách thúc đẩy nguồn cung (như EPR bắt buộc nhà sản xuất tài trợ thu gom) và chính sách tạo cầu (bắt buộc tỷ lệ % tái chế trong bao bì - RCMS, ưu đãi thuế).
7. **Hài hòa tiêu chuẩn kỹ thuật (Specifications):** Việc chưa có bộ tiêu chuẩn kỹ thuật thống nhất giữa các thương hiệu (về chỉ số chảy MFI, mật độ, màu sắc, tạp chất cho phép) là rào cản lớn khiến nhà tái chế khó sản xuất hàng loạt cho nhiều người mua.

3. SO SÁNH CÁC CƠ CHẾ TẬP HỢP NHU CẦU TẬP THỂ (COLLECTIVE DEMAND)

Báo cáo rà soát 5 mô hình gom nhu cầu đang vận hành trên thế giới để định vị giải pháp tối ưu cho ngành nhựa:

Cơ chế	Tính ràng buộc	Giao nhận vật lý	Giai đoạn công nghệ	Ví dụ tiêu biểu
Cam kết công khai (Public Platforms)	Không ràng buộc pháp lý (tự nguyện)	Có (khi thực hiện mua sắm thực tế)	Vật liệu đã tương đối sẵn có trên thị trường	Plastics Pact Network, APR Champions, RE100
Câu lạc bộ người mua (Buyers' Clubs)	Ràng buộc theo thỏa thuận thành viên	Tùy chọn (vật lý hoặc Book-and-Claim)	Đang phát triển / mở rộng quy mô	QCS Cooperative, Fiber Club, SABA, ZEMBA
Xây dựng năng lực & Tài trợ	Hợp đồng đóng góp ngân sách dự án	Thường không giao nhận sản phẩm	Nghiên cứu ứng dụng sơ khai, hạ tầng chung	Rimba Collective, Film & Flexibles Coalition, LEAF
Sàn kết nối (Matchmaking)	Giao dịch độc lập từng đợt	Giao hàng vật lý trực tiếp	Vật liệu đã thương mại hóa	Resycure, Circular.eco, Matium
Cam kết thị trường trước (AMC)	Ràng buộc pháp lý cao (hợp đồng bao tiêu)	Giao hàng vật lý theo tiêu chuẩn khắt khe	Chưa hoàn thiện, rủi ro cao, cần vốn lớn	Frontier Climate, Gavi COVAX, Symbiosis

4. CAM KẾT THỊ TRƯỜNG TRƯỚC (AMC) – GIẢI PHÁP BỨT PHÁ CHO NGÀNH NHỰA

Bản chất của AMC: Là thỏa thuận tài chính có tính ràng buộc pháp lý, trong đó nhóm các bên mua đồng thuận cam kết trước một ngân sách nhất định để thu mua sản phẩm trong tương lai nếu nhà cung ứng/nhà đổi mới đáp ứng đầy đủ các thông số kỹ thuật (specs), mức giá mục tiêu và hạn mức thời gian định trước. Tiền mua sắm thường được bảo chứng qua tài khoản phong tỏa (escrow account).

Ưu thế vượt trội:

- Phân tán rủi ro:** Chia sẻ gánh nặng thẩm định (due diligence) và cam kết tài chính giữa nhiều tập đoàn thay vì một nhãn hàng đơn lẻ chịu rủi ro bao tiêu toàn bộ.
- Minh bạch tín hiệu thị trường:** Giúp các công ty khởi nghiệp công nghệ thấy rõ tổng dung lượng thị trường và quy mô doanh thu bảo đảm, từ đó dễ dàng huy động vốn vay từ các định chế tài chính và quỹ đầu tư hạ tầng.
- Cơ chế phát hiện giá (Price Discovery):** Thiết lập mức giá mục tiêu hợp lý giữa nhựa nguyên sinh và vật liệu tuần hoàn, đồng thời thúc đẩy cạnh tranh giữa các nhà cung cấp.
- Tối ưu hóa ngân sách người mua:** Doanh nghiệp chỉ chi trả khi sản phẩm đã được giao và kiểm định đạt tiêu chuẩn, không mất vốn tài trợ R&D mạo hiểm.

5. BA KỊCH BẢN ỨNG DỤNG TIỀM NĂNG CỦA AMC

Kịch bản 1: Tái chế nâng cao cho rác thải nhựa hỗn hợp (Mixed Plastic Waste)

Thực trạng: Màng dẻo và bao bì đa lớp (sachet, túi PE/PP nhiều lớp) chiếm tới 44% lượng bao bì nhựa toàn cầu (66,1 triệu tấn năm 2025) nhưng tỷ lệ tái chế gần như bằng 0 và là nguồn rò rỉ đại dương lớn nhất ở các nước đang phát triển. Tái chế cơ học chỉ "downcycling" thành ván ép, gạch nhựa kỹ thuật thấp.

Giải pháp: Tái chế nâng cao (molecular/advanced recycling) thông qua nhiệt phân, khử polyme hóa hoặc công nghệ nước siêu tới hạn (Supercritical Water - như Mura Technology) để bẻ gãy cấu trúc nhựa về hydrocacbon lỏng, cấp cho nhà máy cracker tạo nhựa mới đạt chuẩn tiếp xúc thực phẩm.

Ứng dụng AMC: Các nhà máy module (công suất 50.000 - 100.000 tấn/năm của Mura) đòi hỏi vốn capex cực lớn. AMC đóng vai trò hợp đồng bao tiêu ràng buộc của nhóm nhãn hàng tiêu dùng nhanh (FMCG), bảo đảm đầu ra giúp các dự án này đủ điều kiện tiếp cận vốn vay ngân hàng (bankable).

Kịch bản 2: Tái chế nâng cao cho rác thải sợi dệt may (Textile Waste)

Thực trạng: Hơn 120 triệu tấn quần áo bị thải bỏ năm 2024, phần lớn bị chôn lấp hoặc đốt. Polyester chiếm tới 59% tổng nhu cầu xơ sợi toàn cầu. Hiện tại, 98% polyester tái chế trong ngành may mặc có nguồn gốc từ chai nhựa rPET thay vì tái chế tuần hoàn từ vải (textile-to-textile). Khi các luật RCM về bao bì thực phẩm siết chặt, ngành thời trang sẽ bị cạnh tranh gay gắt nguồn chai rPET.

Giải pháp: Công nghệ tái chế phân tử sợi dệt (như Ambercycle, Circ, Syre, Reju) tái chế quần áo pha trộn thành xơ polyester nguyên chất.

Ứng dụng AMC: Các thương hiệu thời trang cam kết ngân sách tương lai vào quỹ AMC. Nếu các công ty đổi mới bàn giao được sợi đạt độ bền và độ bám màu theo quy chuẩn, tiền bảo chứng sẽ giải ngân, phá vỡ thế độc quyền của quy trình may mặc tuyến tính truyền thống.

Kịch bản 3: Vật liệu thay thế gốc giấy cho bao bì màng mỏng (Paper-based Flexible Packaging)

Thực trạng: Gói sachet kích thước nhỏ cực kỳ khó thu gom và tái chế tại Nam Á và Đông Nam Á. Cần giải pháp giảm thiểu nguồn phát sinh kết hợp vật liệu phân hủy sinh học nếu thất thoát ra tự nhiên.

Giải pháp: Bao bì giấy có lớp phủ cản (barrier coatings) chống thấm nước, oxy và dầu mỡ theo nghiên cứu của Ellen MacArthur Foundation (2026).

Ứng dụng AMC: Việc phủ lớp cản và duy trì tính năng bảo quản trong môi trường nhiệt đới gió mùa nóng ẩm đòi hỏi vốn R&D lớn. AMC tập hợp nhu cầu của các hãng bánh kẹo, hóa mỹ phẩm lớn để bảo đảm đơn hàng quy mô lớn, kéo giá thành bao bì giấy phủ màng về gần mức cạnh tranh với bao bì nhựa đa lớp.

6. THÁCH THỨC TRIỂN KHAI VÀ KẾ HOẠCH HÀNH ĐỘNG TIẾP THEO

- **Rào cản quy trình thu mua:** Mô hình AMC yêu cầu doanh nghiệp ký quỹ hoặc ký thỏa thuận bao tiêu trước nhiều năm – điều này đòi hỏi sự tham gia của bộ phận Tài chính, Pháp chế và Quản trị rủi ro chứ không chỉ phòng Mua sắm (Procurement).
- **Nguy cơ luật cạnh tranh & chống độc quyền:** Việc nhiều thương hiệu cùng đàm phán thông số kỹ thuật và thỏa thuận mua hàng tập thể cần được cấu trúc pháp lý chặt chẽ để không vi phạm luật chống độc quyền (antitrust).
- **Bù đắp khoảng cách giá (Price parity):** Ngay cả khi có AMC, nếu giá nhựa nguyên sinh quá thấp, thị trường vẫn cần sự can thiệp từ trợ cấp công (như chương trình hỗ trợ thanh toán tái chế của bang California) hoặc biểu phí ERP điều tiết theo khả năng tái chế (eco-modulation fees).
- **Lộ trình tiếp theo của The Circulate Initiative:** Trong giai đoạn 2026–2027, tổ chức sẽ chủ trì điều phối các nhóm công tác liên ngành cho 3 kịch bản trên, tập trung thí điểm tại các thị trường mới nổi trọng điểm nhằm chuẩn hóa cấu trúc pháp lý, vận hành thử nghiệm cơ chế tài khoản phong tỏa và thiết lập bộ thông số kỹ thuật chung cho nguyên liệu tái chế.